

فاطمه چمن سرا^۱

عنوان تحقیق :

عوامل شهادت طلبی ازدیدگاه آیات

و روایات

نویسنده:

فاطمه چمن سرا

بهار: ۱۴۰۳

^۱ طلبه سطح دو، مدرسه حضرت حجت (عجل الله تعالی فرجه الشریف) تهران .

چکیده:

یکی از موضوعات مهمی که در بحث جهاد فی سبیل الله مطرح است موضوع شهادت طلبی است، که با انگیزه های معنوی در راه تحقق ارزشهای متعالی انجام می شود، در مورد شهادت طلبی همواره شبهاتی از ناحیه ی افراد ناآگاه یا مغرض مطرح می شود که تحلیل های نادرستی را درباره شهادت طلبی ارائه دهند و بدون درنظر گرفتن انگیزه های والای شهادت و شهادت طلبی نگاهی سطحی و ظاهری به این موضوع دارند، اما دین مبین اسلام جامع ترین دیدگاه ها را در این باره بیان فرموده که در این تحقیق از منظر آیات و روایات به ۷ مورد از عوامل و انگیزه های شهادت طلبی اشاره می شود که عبارتند از: رضایت و خشنودی خدای متعال، اطاعت الهی، رسیدن به اجر عظیم، معامله با خدا، مبارزه با جبهه باطل، رسیدن به حیات واقعی، رسیدن به حیات واقعی، پیروی از اولیای الهی. هدف از این تحقیق بیان عوامل و انگیزه های شهادت طلبی است تا با شناخت این عوامل و انگیزه ها، مفهوم دقیق شهادت طلبی، به درستی تبیین شود و فرهنگ شهادت طلبی به عنوان یک ارزش فردی و اجتماعی برای همگان نمایان شود. این تحقیق با روش نقلی و حیانی می باشد که با استفاده از منابعی همچون تفسیر المیزان، تفسیر نمونه، منابع روایی اصول کافی، وسائل الشیعه، و بهره مندی از مقالات مرتبط و سایت ها، مطالب تدوین و جمع آوری شده است.

کلید واژه: شهادت، شهادت طلبی، آیات، روایات.

مقدمه:

شهادت و کشته شدن در راه دین، میهن، عقاید و باورها، در همه جوامع و فرهنگ ها به اشکال مختلفی وجود داشته است در دین مبین اسلام نیز شهادت طلبی از مطلوب ترین، ارزشمندترین روحیات و ملکات فاضله انسانی نزد خدای سبحان به شمار می رود، شهادت طلبی آرمان و هدفی است که برای رسیدن به ارزشهای متعالی و مبارزه با جبهه باطل است و راهی برای رسیدن به کمال می باشد، در مکتب توحید، از خود گذشتگی در راه خدا و دفاع از حق در بالاترین حد، ارزش گذاری شده است و فرهنگ ایثارگری و شهادت طلبی در متن اسلام از درخشش و ویژگی برجسته ای برخوردار است.

با توجه به اینکه دین مقدس اسلام از بدو پیدایش تاکنون از طرف دشمنان اسلام، در معرض انواع حمله ها و تهاجم ها بوده است در شرایطی که برای طرفداری از حق راهی جز فدا نمودن جان نباشد شهادت طلبی یکی از راهکارهای دفاعی مناسب برای این منظور است تا با فدا نمودن جان یک شخص جان و مال و ناموس دیگران حفظ شود و با این کار دیگران از هرگونه آسیب و خطر دشمن در امان بمانند. فرهنگ شهادت طلبی، که همراه با روح ایمان، تعبد و غیرت دینی، ایثار، تعاون، صبر، ولایت پذیری و احیای فریضه امر به معروف و نهی از منکر در جامعه اسلامی، است موجب عزت و استحکام جامعه ی اسلامی، می شود و بدین صورت از جامعه، دین و ارزش های متعالی آن پاسداری می کند، در موضوع شهادت طلبی با توجه به عوامل معنوی و مقدس، سایر عوامل مرتبط با انگیزه ی شهادت طلبی را در ابعاد گسترده می توان، مورد بررسی قرار داد.

شهادت طلبی، عامل عزت و استقلال جامعه و حرکت آن به سوی شکوفایی، و عامل مغلوب نشدن جامعه می باشد بنابراین مسلمانان و مومنان باید از امتیازات بی نظیر شهادت طلبی آگاهی یابند و نخبگان جامعه نیز مفهوم صحیح و دقیقی از شهادت طلبی طبق آموزه های دینی و گفتمان اسلامی برای افراد جامعه ارائه دهند، تا شبهاتی که در این زمینه وجود دارد برطرف شود و اهمیت شهادت طلبی و جایگاه رفیع شهدای عزیز و گرانقدر مشخص شود.

پیشینه تحقیق:

در ارتباط با مقاله ی حاضر مقالات متعددی نگاشته شده است که به ۳ مورد از آن اشاره می شود:

۱. مقاله ی «بررسی عوامل انگیزشی در شهادت طلبی» نوشته ی نصرت صفی پوریان. در این مقاله، انگیزه های شهادت طلبی از منظر جامعه شناسی، روان شناسی و فلسفه معاصر غربی که در تحلیل واقعیتها و حقایق مادی با مشکل مواجه است، قابل حصول و وصول نبوده و وجود فاصله ارزشی و فرهنگی ما بین عده ای از همین صاحب نظران علوم اجتماعی باعث شده است که آنها در توصیف نظرات خود درباره انگیزه های شهادت، قضاوت یک جانبه ای را ارائه داده و بدون در نظر گرفتن ریشه های آن در فلسفه حیات، هستی شناسی، آغاز شناسی، فرجام شناسی، بقاء طلبی، عشق و حماسه و عرفان این انگیزه ها را جزئی نگری و ابزاری بشمار آورند. در این مقاله سعی شده است عوامل ایجاد انگیزه های شهادت طلبی از طریق دیدگاه های مشهور جامعه شناسی، روانشناسی، اجتماعی، دیدگاه های ادیان و فرهنگ های مختلف مورد بررسی قرار گرفته است.
۲. مقاله ی «تاثیر شهادت طلبی بر نظام دفاعی اسلام در اندیشه امام خامنه ای» نوشته ی هادی بادینلو. در این مقاله به نقش جهاد و تاثیر آن بر استحکام نظام اسلامی پرداخته شده است، همچنان که عرصه های سیاست، اقتصاد، اخلاق و... از نظام های مستقلى برخوردار است، در زمینه جهاد و دفاع از جامعه ی اسلامی نیز چنین است. پایه اصلی تدوین نظام دفاعی اسلام، معنویت است، لیکن از پرداختن به مولفه های مادی قدرت نیز غفلت نشده است، یکی از عناصر و مولفه های اصلی قدرت معنوی در حوزه مقابله با دشمنان اسلام چه در حوزه جهاد فی سبیل الله، شهادت و شهادت طلبی می باشد. توسعه فرهنگ شهادت طلبی در کنار دو اصل مهم و معنوی رهبری فرهمند و انتظار منجی، از مکانیزم های دفاعی اسلام برای تسلیح جامعه در برابر هجوم دشمنان است و نقش به سزایی در حفظ دین و ارزشهای آن و استقلال جامعه اسلامی ایفا می نمایند. با بروز انقلاب اسلامی ایران و شکل گیری حکومت جمهوری اسلامی نیاز به تدوین نظام دفاعی مبتنی بر تعالیم اسلام بیش از پیش مورد توجه پژوهشگران و اندیشمندان قرار گرفته است. یکی از منابع بسیار مهم در تدوین نظامنامه دفاعی جمهوری اسلامی تدابیر، رهنمودها و فرمایشات امامین انقلاب است. لذا در این مقاله تاثیر عنصر معنوی شهادت طلبی بر نظام دفاعی اسلام را در اندیشه امام خامنه ای مورد مطالعه و بررسی قرار گرفته است.

۳. مقاله‌ی «جهاد و شهادت طلبی از دیدگاه امام خمینی ره و مقام معظم رهبری» نوشته‌ی نادر بیرانوند. در این مقاله به نقش جهاد در زندگی می‌پردازد، که در بحث جهاد، شهادت طلبی بهترین امتحان برای محک زدن ایمان است همانگونه که زندگی دنیا سراسر امتحان است، انسانها نیز با اعمال خود در مراتب خلوص یا عدم خلوص، ایمان، کفر و نفاق با امتحان الهی محک می‌خورند تا پاکان از ناپاکان جدا و مدعیان ایمان از مومنین باصفا و راستگو ممتاز گردند. بنابراین، ضرورت امتحان روشن است، جنگ با دشمنان بهترین محک است تا راستگو از دروغگو متمایز شود، و به ثبوت رسد که ارتباط انسان فقط با خداست و از دشمنان خدا به کلی بریده است. لذا بر مومنین لازم است که از فرمان جهاد در راه خدا اطاعت کنند و در این راه از هم گوی سبقت ببرایند و در مرحله عمل صفای جوهر و صدق ایمان و ارتباط با خدا را آشکار سازند. عزت را فقط از آن خدا و اطاعت از فرامینش میدانند، یاوری جز خدا و رسول او و اهل ایمان نمی‌شناسند از دشمنان برای خود یار و یاور نمیگیرند. پس، میدان جهاد در راه خدا یکی از بهترین صحنه‌های آزمایش مدعیان ایمان است. شهادت طلبی تجلی ظهور حقیقت است و رسیدن به لقای خدای متعال است.

امتیاز این تحقیق از سایر تحقیق‌ها این است که در این تحقیق با تکیه بر آیات و روایات به عوامل و انگیزه‌های شهادت طلبی پرداخته شده در حالی که در سایر تحقیق‌ها به این مهم پرداخته نشده یا به صورت موردی به برخی از آیات و روایات اشاره شده است.

بیان مساله:

یکی از مسائل مهم در موضوع جهاد فی سبیل الله، شهادت طلبی است که از ارزشهای مهم اسلامی محسوب میشود، شهدا انسانهای بزرگی هستند که با درک این مساله به حدی از خودآگاهی و معرفت رسیدند که حتی آرمان‌های آینده‌ی خویش را ترسیم نموده‌اند و چنانچه علل و انگیزه‌هایی که آنها را آن گونه متحول نموده، مشخص نگردد هرکسی از ظن و گمان خویش، اعمال آنها را توجیه می‌نماید بنابراین بهترین منبع برای شناسایی ماهیت و علل شهادت طلبی، بررسی و کشف ابعاد و زوایای آن در قرآن و حدیث است، که چه عواملی موجب شهادت طلبی می‌شود؟

خویش را برای ادای واجب حق و فریضه دفاع از مسلمانان آماده ساخته‌ام و در انتظار فوز عظیم شهادتم.»^۱

امام صادق (ع) فرمودند: والله ما منا الا مقتول شهید به خدا سوگند هیچ یک از ما نیست جز این که در راه خدا کشته و به شهادت می‌رسد^۲

تاریخ زندگی انبیاء نشان می‌دهد که آنها در تبلیغ و ترویج رسالت خود ایثار و از خود گذشتگی بسیاری نموده‌اند بسیاری از پیروان آنها نیز در معرض ستم‌ها و شکنجه‌های توسط طغیانگران و مشرکان قرار گرفتند و در این راه به شهادت رسیده‌اند بنابراین یکی از عوامل و انگیزه‌های شهادت طلبی اقتدا به اولیای الهی همچون امام حسین علیه السلام و سایر امامان و پیامبران است.

۱. امام خمینی، روح اله، صحیفه‌ی نور، ج ۱۴، ص ۲۶۶. همان، ج ۲۰، ص ۱۱۳.

۲. صدوق، محمد بن علی بابویه قمی، من لایحضره الفقیه، ج ۲، ص ۵۸۵، ح ۳۱۹۲. دارالکتب الاسلامیه ۱۳۹۴

نتیجه گیری:

آنچه از مباحث بیان شده به دست می آید این است که در فرهنگ اسلامی، شهید به کسی گفته می شود که در راه خدای متعال جانفش را فدا کند، در مفهوم و معنای شهید چند وجه بیان شده است: اینکه فرشتگان بر شهادت او حاضر می شوند، خداوند متعال و فرشتگان بر رستگاری او گواهی می دهند، که او اهل بهشت است، چون شهید زنده است چنان که گویی شاهد و حاضر است و می بیند، و برای آنکه کرامتها و نعمتهایی را که به سبب کشته شدنش در راه خدا آماده شده، می بیند. شهادت طلبی، عامل عزت و استقلال جامعه و حرکت آن به سوی شکوفایی، و عامل مغلوب نشدن جامعه می باشد بنابراین مسلمانان و مومنان باید از امتیازات بی نظیر شهادت طلبی آگاهی یابند و نخبگان جامعه نیز مفهوم صحیح و دقیقی از شهادت طلبی طبق آموزه های دینی و گفتمان اسلامی برای افراد جامعه ارائه دهند، تا شبهاتی که در این زمینه وجود دارد برطرف شود و اهمیت شهادت طلبی و جایگاه رفیع شهدای عزیز و گرانقدر مشخص شود. با توجه به آیات و روایاتی که در مورد عوامل و انگیزه های شهادت طلبی بیان شد، پاسخ شبهاتی که در مورد شهادت طلبی وجود دارد و افرادی که نگاه سطحی به این موضوع دارند، روشن می شود بنابراین وقتی عوامل و انگیزه های شهادت طلبی به درستی تبیین شود می توان به معنای دقیقی از مفهوم شهادت طلبی رسید که شهادت طلبی دارای مفهومی عمیق و پربار است که به خاطر عوامل و انگیزه های معنوی و مقدسی انجام می شود عواملی همچون: رضایت و خشنودی خدای متعال، اطاعت الهی، رسیدن به درجات بالا، معامله با خدا، مبارزه با جبهه باطل، اهتمام به امور اجتماعی، بهره مندی از اجر عظیم، رسیدن به حیات واقعی، پیروی از اولیای الهی.

ایثار و شهادت طلبی از امور فطری است شهادت طلبی؛ ارزش های انسانی در جامعه را رواج می دهد از سویی دیگر در بین علل و انگیزه های شهادت طلبی، انگیزه ی اصلی شهادت طلبی کسب رضایت و خشنودی خدای متعال است که با دستیابی به این موضوع مهم و اهتمام در این مسیر می توان به سایر انگیزه های ایثارگری و شهادت طلبی پی برد. معرفی پیام و فرهنگ شهادت طلبی و تلاش در جهت ترویج روحیه ایثارگری و مقاومت نیز سبب تزکیه نفس، صفای معنوی قلب می شود.

منابع:

قرآن کریم

نهج البلاغه

۱. ابن بابویه، محمد بن علی، من لا یحضره الفقیه، دفتر انتشارات اسلامی قم، چاپ دوم، ۱۴۱۳ ق.
۲. ابن حیون مغربی، نعمان بن محمد، دعائم الاسلام، قم، مؤسسه آل البيت عليهم السلام (۱۳۸۵ ش).
۳. ابن شهر آشوب، محمد بن علی بن شهر آشوب سَرَوی مازندرانی، مناقب، نشر المكتبة الحيدريه، ۳۷۶۱ ق.
۴. ابن منظور، محمد بن مکرم، لسان العرب، دار الفكر، بيروت، ۱۴۱۴ ق.
۵. اقرب الموارد فی فصیح العربيه والشوارد، خوری شرتونی لبنانی قم، سعید منشورات مکتبه آیت الله العظمی المرعشی النجفی، چاپ اول ۱۴۰۳ ق.
۶. آیتی، محمد ابراهیم، شهیدان اسلام در عصر پیامبر، بنیاد پژوهش های آستان قدس رضوی، چاپ اول ۱۳۸۱ ش.
۷. جعفری، محمد تقی، عرفان اسلامی، دانشگاه صنعتی شریف، چاپ اول، ۱۳۷۳ ش.
۸. جوادی آملی، عبدالله، مراحل اخلاق در قرآن، قم، اسراء ۱۳۸۸ ش.
۹. جواهری، محمد رضا، جایگاه شهید و شهادت طلبی در آموزه های سیاسی در اسلام، مجموعه مقالات اولین نشست علمی پژوهشی ایثار و شهادت
۱۰. حر عاملی، محمد بن حسن، وسائل الشیعه إلى تحصیل مسائل الشریعه، نشر، آل البيت نشر سال ۱۴۱۴ ق.
۱۱. حکیمی، محمد رضا قیام جاودانه، چاپ سوم، دفتر نشر فرهنگ اسلامی، چاپ سوم، ۱۳۷۹ ش.
۱۲. خمینی، روح الله، صحیفه امام، تهران، موسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی، ۱۳۸۹ ش.

۱۳. راغب اصفهانی، حسین، مفردات الفاظ القرآن الکریم؛ چاپ اول، بیروت: دارالعلم، ۱۴۱۲ق
۱۴. ری شهری، محمد، میزان الحکمه، انتشارات موسسه فرهنگی دارالحديث سال، ۱۳۹۵ ش.
۱۵. سجادی، سیدجعفر، فرهنگ لغات واصطلاحات وتعبیرات عرفانی، تهران، کتابخانه طهوری ۱۳۷۰ش.
۱۶. سلیمانپور، محمدجوادوایمانی فرحمیدرضا، مرگ وشهادت ازدیدگاه قرآن وروان شناسی، پژوهشنامه علوم و معارف قران کریم، سال اول، شماره ۸، ۱۳۸۹ش.
۱۷. شریعت ناصری، زهره. کاربست واژه شوق در نهج البلاغه و معنایابی توصیفی آن در شوق به مرگ، چهارمین کنگره بین المللی فرهنگ و اندیشه دینی ۱۳۹۷ش.
۱۸. شریف کاشانی، حبیب الله. تذکره الشهداء، انتشارات شمس الضحی، جلد اول، قم ۱۳۸۴ش.
۱۹. شهیدی، سیدجعفر. ترجمه نهج البلاغه، انتشارات و آموزش انقلاب اسلامی، تهران ۱۳۶۸ش.
۲۰. صدوق، محمد بن علی بابویه قمی، من لایحضره الفقیه، نشر دارالکتب الاسلامیه، سال ۱۳۹۴ش.
۲۱. طاجانی، زهره سادات و خواجوی، عفت، شهید وشهادت در گذر گاه تاریخ، اولین همایش ملی ایثار، مقاومت، جهاد وشهادت، ۱۴۰۱ش.
۲۲. طباطبایی، سید محمد حسین، المیزان، جامعه مدرسین حوزه علمیه قم، دفتر انتشارات اسلامی، قم، چاپ: ۵، ۱۳۷۴ ه. ش.
۲۳. طبرسی، فضل بن حسن، مجمع البیان فی تفسیر القرآن قم، انتشارات شریف رضی، ۱۴۱۲ ه. ق.
۲۴. عاملی، محمد بن حسن حرّ وسائل الشیعہ، الشیعہ إلى تحصیل مسائل الشریعہ، تحقیق و نشر، مؤسسه آل البيت (ع) لاحیاء التراث، قم، اول، ۱۴۱۲ق.
۲۵. فراهیدی، خلیل بن احمد، العین، دوم، قم: نشر هجرت، ۱۴۱۰ ق.
۲۶. فلاح نژاد، عزیز الله، نگاهی گذرا به مرگ اندیشی مولوی، کنفرانس بین المللی علوم انسانی روانشناسی وعلوم اجتماعی ۱۳۹۴ ش.

۲۷. فتیومی، احمد؛ المصباح المنیر فی غریب الشرح الكبير للرافعی، دار الرضی، قم، بی تا.
۲۸. قاسمی، بهزاد ارزیابی تاثیر فرهنگ شهادت طلبی انقلاب اسلامی ایران در جهان اسلام و عرصه بین المللی، ناشر مطالعات سیاسی جهان اسلام، دوره ۷، شماره ۱۳۹۷ ش.
۲۹. قراملکی احد، فرامز وحسینی، زهرانگاه رازی طبیب ومولوی عارف به مرگ هراسی، ۱۳۸۸ ش.
۳۰. قمی، شیخ عباس، سفینه البحار ومدینه الحکم و الاثار، نشر دار الاسوه، سال ۱۳۴۴ ق.
۳۱. کلینی، محمد بن یعقوب، اصول کافی (ط - الإسلامية)؛ دارالکتب الاسلامیه، تهران، ۱۳۶۲ ش.
۳۲. محدثی، جواد، جهاد و شهادت طلبی، انتشارات بنیاد پژوهشهای اسلامی آستان قدس رضوی، چاپ اول، ۱۳۹۷ ش.
۳۳. معادی خواه، فرهنگ آفتاب، واژه شهادت؛ نهج البلاغه، ترجمه فیض الاسلام، نامه ۲۸،
۳۴. مهدی حائری مازندرانی، معالی السبطين، شریف الرضی، چاپ اول، ۱۳۷۷ ش.
۳۵. هندی، علاءالدین علی المتقی بن حسام الدینکنز العمال فی سنن الاقوال والافعال، تحقیق محمود عمر الدمیاطی، بیروت، دارالکتب العلمیه، چاپ اول، ۱۴۱۹ ق.